

Jacek SIERADZAN

(Białystok, Uniwersytet w Białymstoku)

JEZUS CHRYSZTUS JAKO MODEL DLA POSTACI APOLLONIUSZA Z TIANY

Apolloniusza z Tiany uważa się za neopitagorejskiego filozofa¹ i mędrca², maga³, taumaturga⁴, czarownika⁵, szamana⁶, egzorcystę, interpretatora snów

¹ Za pitagorejczyka uznawali Apolloniusza: Flawiusz Filostratos (*Vita Apollonii* I 7-8, 14, 32), XII-wieczny kronikarz Zonaras (*Epitome Historiarum* XI 19), por. M. Dzielska, *Apolloniusz z Tiany: Legenda i rzeczywistość*, Kraków 1983, 22. Współcześnie w ten sposób pisali o nim m.in. M. Dzielska (tamże, s. 140) i G. Luck (*Witches and Sorcerers in Classical Literature*, w: B. Ankarloo – S. Clark (red.), *The Athlone History of Witchcraft and Magic in Europe*, vol. 2, London 1999, 130). Z kolei dla M. Szarmacha Apolloniusz to „kaznodzieja” (*Wstęp do: Flawiusz Filostratos, Żywot Apolloniosa z Tiany*, tłum. M. Szarmach, Toruń 2000, 13).

² Wg B.F. Harrisa Apolloniusz był wędrownym pitagorejskim mędrcem, por. *Apollonius of Tyana: Fact and Fiction*, „Journal of Religious History” 5 (1969) 198.

³ Magiem (*māgos*) był wg Kasjusza Diona (*Historia Romana* LXXVIII 18, 4, ed. E. Cary, *Dio's Roman History with an English Translation*, vol. 9, Cambridge 1929, 326). Ammianus Marcellinus porównał Apolloniusza do Hermesa Trismegistosa i Plotyna (*Res gestae* XXI 14, 5, tłum. pol. J. Lewandowski: *Dzieje rzymskie*, I, Warszawa 2001, 367). Zarówno Hermesa jak i Plotyna zaś wiązano z magią. O Plotynie jako magu por. np. P. Merlan, *Plotinus and Magic*, „Isis” 44 (1953) 341-348. Apolloniusz był magiem także wg Zonarasa (zob. przypis 1), G. Lucka (*Witches and Sorcerers in Classical Literature*, s. 133) i M. Szarmacha (*Wstęp*, s. 13).

⁴ Za cudotwórcę uważał Apolloniusza jego biograf i główny twórca jego legendy Flawiusz Filostratos (por. punkt 26 w tekście poniżej). Taumatagicznych umiejętności Apolloniusza nie odrzucał nawet pisarz chrześcijański Euzebiusz z Cezarei, wedle którego cudów dokonywał on przy pomocy demonów (*Contra Hieroclem* 31, w: F.C. Conybeare, *Philostratus: The Life of Apollonius of Tyana, The Epistles of Apollonius and the Treatise of Eusebius with an English Translation*, vol. 2, Cambridge 1948, 565).

⁵ Flawiusz Filostratos w wielu miejscach *Żywota Apolloniusza* (IV 18; VII 17, 33-34; VIII 30) wspomina, że Apolloniusza uznawano za czarownika czyli goetę (*gōēs*). Za czarownika uważali go też Kasjusz Dion (*Historia Romana* LXXVIII 18, 4, Cary, vol. 9, s. 326), Orygenes (*Contra Celsum* VI 41), a w IV wieku Synezjusz z Cyreny (*Calviti laudes* 6), Izydor z Pelazjum (*Epistolae* I 398, w: Dzielska, *Apolloniusz z Tiany*, s. 121), oraz Euzebiusz z Nikomedii (*gōetos*, w: Eusebius, *Contra Hieroclem* 31, Conybeare s. 552). Współcześnie za czarownika uważa Apolloniusza G. Luck (*Witches and Sorcerers in Classical Literature*, s. 130).

⁶ Por. B.L. Blackburn, „*Miracle working theioi andres*” in *Hellenism (and Hellenistic Judaism)*, w: D. Wenham – C. Blomberg (red.), *Gospel Perspectives: The Miracles of Jesus*, vol. 6, Sheffield 1986, 191.

i doradcę medycznego⁷. Dla jego zwolennika Flawiusza Filostratosą był „podobnym bogu daimonionem”⁸, a dla jego przeciwnika Lukiana – szalbiarzem⁹. Mimo iż źródła historyczne z I i II wieku nie wspominają o Apolloniuszu¹⁰, jego historyczność nie jest obecnie podawana w wątpliwość.¹¹ Pierwszym historykiem, który pisał o nim, był Kasjusz Dion (ok. 155-235), autor *Historii Rzymskiej* powstałej ok. 200-222 roku¹². Głównym źródłem dla poznania życia Apolloniusza jest powstały około 220 roku *Żywoł Apolloniusza z Tiany* pióra Flawiusza Filostratosą (178-248). Według niego i kilku badaczy współczesnych żył on od ok. 4/3 p.n.e. do ok. 96/97 n.e.¹³, a zdaniem M. Dzielskiej od ok. 40 n.e. do ok. 120 n.e.¹⁴. Z powodu niepewnych przekazów nie wiadomo, co w *Żywocie Apolloniusza* jest prawdą, a co legendą. Wiadomo na pewno, że Apolloniusz był autorem filozoficznego dzieła *O ofiarach* (którego fragmenty zachowały się u Porfiriusza i Euzebiusza z Cezarei)¹⁵, oraz kilku listów¹⁶.

Zarówno w ewangelicznych przekazach o Jezusie, jak i w biografii Apolloniusza można znaleźć wiele wspólnych cech. Zdaniem J.Z. Smitha, aretalogie¹⁷ greckie (jak *O życiu pitagorejskim* Jamblicha czy *Żywoł Apolloniusza*) oraz teksty ewangeliczne łączą wspólny motyw syna bożego, który zstępuje na ziemię, aby poprzez swoje działania ukazać ludziom ich niewiedzę; jego działania są tajemnicze i przekraczają ludzkie rozumienie¹⁸. Według M. Smitha,

⁷ Trzy ostatnie cechy dojrzał w Apolloniuszu B.F. Harris (*Apollonius of Tyana*, s. 198).

⁸ Gr. *daimōniōs te kai theōs* (*Vita Apollonii* I 2, Conybeare, *Philostratus*, vol. 1, s. 8), a na pewno nie magiem czy goetą (*Vita Apollonii* V 12), bo wobec goecji Filostratos miał negatywne stanowisko (tamże VII 39). Tekst grecki *Żywotu Apolloniusza* Flawiusza Filostratosą podaje za: Conybeare, *Philostratus*, natomiast polski przekład podaje za tłumaczeniem I. Kani: *Żywoł Apolloniusza z Tiany*, Kraków 1997.

⁹ Por. *Alexander* 5, tłum. W. Madyda: Lukian, *Dialogi*, t. 2, Wrocław 1962, 160.

¹⁰ Por. Dzielska, *Apolloniusz z Tiany*, s. 7.

¹¹ Wiadomo np., że żyjący w połowie II w. Mojragesen napisał o nim wspomnienia, które jednak nie zachowały się; por. Orygenes, *Contra Celsum* VI 41; *Vita Apollonii* I 3.

¹² Wg niego Apolloniusz, będąc w 96 roku w Efezie, widział zabójstwo cesarza Domicjana w Rzymie (*Historia Romana* LXVII 18, Cary, vol. 8, s. 357-359; por. *Vita Apollonii* VIII 25-26).

¹³ Por. Dzielska, *Apolloniusz z Tiany*, s. 23 i 33, przypis 30; zob. *Vita Apollonii* VIII 29.

¹⁴ Por. Dzielska, *Apolloniusz z Tiany*, s. 23 i 139. W kwestii datacji Apolloniusza zob. jej rozważania na s. 23-26.

¹⁵ Por. tamże, s. 140.

¹⁶ Autorstwo niektórych listów zachowanych pod imieniem Apolloniusza podaje się w wątpliwość (Dzielska, *Apolloniusz z Tiany*, s. 26; Szarmach, *Wstęp*, s. 13). Jednak wg M. Dzielskiej, *List 58* na pewno wyszedł spod pióra Apolloniusza (*Apolloniusz z Tiany*, s. 23-24 i 105).

¹⁷ Greckie słowo „aretalogia” (*aretalōgia*) pochodzi od *aretalōgos*, „interpretator cudów”. Jej łaćniński odpowiednik *aretalogus* oznacza „mówienie o cudach boga”. Jest to pojedyncza opowieść o cudach lub zbiór takich opowieści, mających na celu propagowanie bohatera i/lub bóstwa, któremu owe cuda przypisano, por. M. Smith, *Prolegomena to a Discussion of Aretalogies, Divine Men, The Gospel and Jesus*, „Journal of Biblical Literature” 90 (1971) 176.

¹⁸ Por. J.Z. Smith, *Good News is No News: Aretalogy and Gospel*, w: J. Neusner (red.),

literatura tego typu odzwierciedlała i zaspokajała potrzeby ludzi końca antyku¹⁹. Ponieważ biografia Apolloniusza jest o ponad wiek młodsza od Ewangelii, narzucającym się wnioskiem jest to, że jego *curriculum vitae* oparto właśnie na nich, tym bardziej, że między nimi można znaleźć wiele analogii²⁰. Co do tego nie ma jednak zgodności między uczonymi²¹. Wydaje się jednak całkiem prawdopodobne, że *Żywot Apolloniusza* Flawiusza Filostrata, który powstał na zamówienie cesarzowej Julii Domny, nie był tylko zwykłą „romansową biografią”²², ale raczej konterfektem „boskiego męża” (*theios ānēr*), prezentującym wzorcowy żywot hellenistycznego bohatera i filozofa, mogący stanowić hellenistyczny odpowiednik ewangelicznego portretu Jezusa i powstały w obliczu rosnących wpływów chrześcijaństwa jako odpowiedź na nie²³.

1) Obu przypisano boskie pochodzenie: Jezus był Synem Ducha Świętego (Mt 1, 18) i Synem Bożym (Mk 14, 61); Apolloniusz emanacją Proteusza²⁴ i synem Zeusa²⁵.

2) Obu uważano za bogów: Jezus był postacią Bożą (Flp 2, 6), Panem (Dz 2, 36) i „mądrością Bożą” (1 Kor 1, 24). Apolloniusza już za życia traktowano jak

Christianity, Judaism and Other Greco-Roman Cults: Studies for Morton Smith at Sixty, vol. 1, Leiden 1975, 36.

¹⁹ Por. Smith, *Prolegomena to a Discussion of Aretologies, Divine Men, The Gospel and Jesus*, s. 180.

²⁰ M. Józefowicz-Dzielska podkreśliła „uderzające podobieństwo” nauk Jezusa i Apolloniusza („*Vita Apollonii*” *Filostrata i jej związki z literaturą wczesnochrześcijańską – stan badań*, SACH 2:1980, 129). Z kolei G. Luck zwrócił uwagę na „uderzające paralele” między *Vita Apollonii* a „kanonicznymi ewangeliami, *Dziejami Apostolskimi* i niektórymi apokryfami” (*Witches and Sorcerers in Classical Literature*, s. 136). Najczęściej przywołuje się podobieństwo opisów wskrzeszenia. W przypadku Jezusa chodziło o córkę Jaira (Mk 5, 39-42), a w przypadku Apolloniusza o bezimienną dziewczynę (*Vita Apollonii* IV 45). M. Dzielska uznała to ostatnie za ryt nekromacji (*Apolloniusz z Tiany*, s. 69), a G. Petzke (*Die Traditionen über Apollonius von Tyana*, Leiden 1970, s. 129-130) i M. Szarmach (*O cudzie Apolloniosa z Tyany u Filostrata (VA IV 45)*, w: I. Lewandowski – K. Liman [red.], *Litteris vivere. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Wójcikowi*, Poznań 1996, 68-70) za analogon wskrzeszenia córki Jaira.

²¹ Wg A. Fleury’ego i J.A. Froude *Żywot Apolloniusza* to kompilacja wątków z żywotów Szymona Maga, Jezusa i apostoła Pawła. F. Baur (w 1832 r.) oraz jego kontynuatorzy: L. Noack, J. Réville, R. Reitzenstein, J.S. Philimore, E. Norden, G. Herzog-Hauser, M.J. Schutz, B.F. Harris, G. Petzke i M. Szarmach podkreślali ich zależność od pism Nowego Testamentu i literatury apokryficznej. Z kolei C. Nielsen (w 1879 r.), J. Miller, E. Rohde, I. Levy, F. Grosso, T. Mantero byli przekonani, że legendy o Apolloniuszu powstały niezależnie od tradycji ewangelicznych, a ich bezpośrednim źródłem był neopitagoreizm. Tytuły prac wzmiankowanych tu autorów podają M. Józefowicz-Dzielska („*Vita Apollonii*” *Filostrata i jej związki z literaturą wczesnochrześcijańską*, s. 129-135), oraz M. Szarmach (*Wstęp*, s. 22).

²² Tak uważa za włoskimi badaczami życia Apolloniusza (F. Lo Cascio i D. Del Corno) M. Szarmach, (*Wstęp*, s. 15).

²³ Może o tym świadczyć np. uwaga G. Lucka, który doszukiwał się w *Vita Apollonii* ukrytej polemiki z chrześcijaństwem (*Witches and Sorcerers in Classical Literature*, s. 136).

²⁴ Por. *Vita Apollonii* I 4.

²⁵ Por. tamże I 6.

boga²⁶, nazywano godnym „miana boga”²⁷. Według przypisywanych mu listów część ludzi uważała go za „równego bogom, a niektórzy nawet za boga”²⁸. Co więcej: „nawet bogowie mówią o nim jako o «boskim mężu»”²⁹.

3) Narodzinom obu towarzyszyły niezwykle okoliczności. Narodziny Jezusa zostały zapowiedziane w wizji przez anioła: jego matce (Łk 1, 30-31) i Józefowi (Mt 1, 20-21). Miejsce jego urodzenia wskazała trzem magom³⁰ gwiazda betlejemka. Matka Apolloniusza miała przed jego urodzeniem wizję Proteusza, który zapowiedział, że urodzi się jako jej syn³¹; jego narodzinom towarzyszyło uderzenie pioruna³².

4) Obaj prowadzili ascetyczny tryb życia: Jezus przebywał na pustyni (Mt 4, 2-11; Mk 1, 35); Apolloniusz od 16 roku życia był pitagorejczykiem³³.

5) Zarówno Jezus (Mk 1, 13), jak i Apolloniusz³⁴ na początku swojej kariery mieli demoniczne wizje.

6) Obaj modlili się: Jezus do niebiańskiego Ojca (Łk 11, 2); Apolloniusz do bogów³⁵ i Heraklesa³⁶.

7) Obaj mieli poważanie u bóstw. Bóg nazwał Jezusa swoim umiłowanym synem (Mk 1, 11). Bóg Asklepios mówił w wizjach o uzdrowicielskich właściwościach Apolloniusza³⁷ dlatego „sami bogowie mieli go w poważaniu”³⁸.

8) Zarówno Jezus (Mk 1, 36; 3, 7), jak i Apolloniusz³⁹ posiadali licznych uczniów, w towarzystwie których podróżowali i którzy opuścili ich w godzinie próby: uczniowie Jezusa uciekli po jego aresztowaniu (Mk 14, 50), a spośród 34 uczniów Apolloniusza aż 26 opuściło go przed wizytą u Nerona,⁴⁰ a tylko 10 udało się wraz z nim w niebezpieczną podróż do Egiptu⁴¹.

²⁶ Por. tamże I 19; VII 21.

²⁷ Por. tamże VIII 5.

²⁸ *Epistula* 44, Conybeare, vol. 2, s. 437.

²⁹ *Epistula* 48, tamże, s. 445.

³⁰ Tekst grecki Mt 2, 1. 7 nazywa ich magami (*māgoi*). Owych „magów” Biblia protestancka określa mianem „mędrców”, w tradycji katolickiej funkcjonują jako królowie, a *Ewangelia Hebrajczyków* nazywa ich „wrażami”, por. M. Starowieyski (red.), *Apokryfy Nowego Testamentu*, I, Lublin 1986, 76.

³¹ Por. *Vita Apollonii* I 5.

³² Por. tamże I 4.

³³ Apolloniusz żył w celibacie, nie pił alkoholu, był wegetarianinem, chodził boso, nosił długie włosy (*Vita Apollonii* I 7-8), przez pięć lat zachowywał milczenie (§ 14), nie brał kąpeli w gorącej wodzie (§ 16), nie brał udziału w składaniu krwawych ofiar (§ 32), mówiąc, trzymał wzrok wbity w ziemię (§ 10); dzięki temu, że nie ulegał namiętnościom, panował nad bólem (VII 36).

³⁴ *Vita Apollonii* II 4.

³⁵ Por. tamże I 35; IV 40.

³⁶ Por. tamże VIII 7.

³⁷ Por. tamże I 8-9.

³⁸ Tamże I 9.

³⁹ Por. tamże IV 37; VI 3.

⁴⁰ Por. tamże IV 37.

⁴¹ Por. tamże V 17-36.

9) Obaj nauczali w świątyniach⁴². Jezus nauczał w głównych ośrodkach palestyńskich⁴³, Apolloniusz przekazywał nauki w głównych ośrodkach greckich⁴⁴ i śródziemnomorskich⁴⁵.

10) Wypowiadali się w sposób enigmatyczny, używali stylu epigramatycznego: Jezus za pomocą logiów⁴⁶; Apolloniusz stylem wyroczeni⁴⁷.

11) Zarówno Jezus⁴⁸, jak i Apolloniusz⁴⁹ dokonali reformy życia religijnego, m.in. wprowadzając nowe ceremonie: Jezus Eucharystię (Mk 14, 22-24), a Apolloniusz napitek Tantalą o właściwościach nektaru⁵⁰.

12) Obaj posiadali tajemną mądrość, którą przekazywali niewielu wtajemniczonym⁵¹.

13) Zarówno Jezus⁵², jak i Apolloniusz⁵³ mieli charyzmatyczną osobowość, dzięki której wywierali wpływ na swoich współczesnych.

14) Obaj podkreślali znaczenie szacunku dla drugiego człowieka: Jezus przestrzegał, aby nikogo nie nazywać głupcem (Mt 5, 22); Apolloniusz przestrzegał, aby nie wyśmiewać się z nikogo⁵⁴.

15) Obaj przedstawiali się jako pasterze: swoich zwolenników nazywali owcami, a przeciwników wilkami⁵⁵.

16) Obaj weszli w konflikt z autorytetami religijnymi swoich czasów. Jezus oskarżał faryzeusza o hipokryzję (Mt 23) i przywiązywanie znaczenia do, w znacznej mierze martwych, pewnych aspektów tradycji (Mt 15, 1-20). Apolloniusz oskarżał kapłanów ateńskich o bluźnierstwo i arogancję⁵⁶.

17) Zarówno Jezus⁵⁷, jak i Apolloniusz⁵⁸ protestowali przeciw tyrańskim rządóm cesarza i ich popleczników.

⁴² Por. Mk 6, 2; *Vita Apollonii* IV 2-3.

⁴³ Por. Mk 3, 7-8. Nauczał m.in. w Jerychu (Mk 10, 46) i Jerozolimie (Mk 11-12).

⁴⁴ Por. *Vita Apollonii* IV 1-34.

⁴⁵ Por. tamże V 17-26.

⁴⁶ Por. Mt 5-6. Zbiór logiów przypisywanych Jezusowi zawiera *Ewangelia Tomasza*.

⁴⁷ Por. *Vita Apollonii* I 17.

⁴⁸ Jezus oczyścił świątynię z handlarzy (Mk 11, 15-17).

⁴⁹ Ulepszał kult (*Vita Apollonii* I 16), przywracał dane obrzędy (IV 24), doradzał jak wznieść ołtarz lub posąg (IV 1), jak i o jakiej porze czcić bóstwa (§ 19).

⁵⁰ Por. *Vita Apollonii* III 15, 32, 51.

⁵¹ Jezus przekazywał sekrety Królestwa Bożego (Mk 4, 10-12), Apolloniusz wraz z innymi pitagorejczykami wykonywał sekretne ceremonie (*Vita Apollonii* I 16).

⁵² Pierwsi uczniowie poszli za Jezusem w chwili, gdy tego zażądał (Mk 1, 16-20).

⁵³ Por. *Vita Apollonii* IV 2-3. W okresie pięcioletniego milczenia samą gestykulacją powstrzymał wybuch społecznego niezadowolenia (I 15). Sama jego obecność miała uspokajać sity natury (IV 13).

⁵⁴ Por. tamże IV 43.

⁵⁵ Por. J 10, 11-12; *Vita Apollonii* VIII 22.

⁵⁶ Por. *Vita Apollonii* IV 19.

⁵⁷ Zapowiadał nadejście końca świata (Mk 13, 24-27).

18) Obu więziono pod zarzutem prowadzenia tajnej działalności politycznej: Jezusa nazywano „złoczyńcą” (J 18, 30); Apolloniusza oskarżono o przygotowywanie spisku na życie Domicjana⁵⁹.

19) Obu sądzono jako buntowników⁶⁰.

20) Jezusa stracono za uzurpację władzy królewskiej (Mt 27, 37); Apolloniusza cesarz uwolnił od zarzutów⁶¹.

21) Zarówno Jezusa (Mk 3, 22), jak i Apolloniusza⁶² oskarżano o praktykowanie magii przy pomocy demonów.

22) Mimo iż Jezus⁶³ i Apolloniusz⁶⁴ zapewniali, że nie praktykują magii, uważano ich za magów.

23) Co więcej, zarówno Jezusa⁶⁵, jak i Apolloniusza⁶⁶ oskarżano o praktykę „czarnej” magii.

24) Ich zwolennicy bronili ich przed oskarżeniami o praktykowanie magii, głosząc, że cudów dokonują dzięki tkwiącej w nich nadnaturalnej sile. Jezus czyni cuda dzięki mocy Bożej (*Theou... dūnāmesi*)⁶⁷; Apolloniusz czynił je za sprawą nadnaturalnej mocy (*daimonía kinēsei*), objawionej mu przez bogów (*theoi*), a nie będącej wynikiem geocji⁶⁸.

25) Umiejętności egzorcyzmowania obu przedstawiano jako dowód na to, że nie są magami⁶⁹.

26) Obaj posiadali niezwykle umiejętności, które czyniły z nich taumaturgów:

a) zdolności jasnowidzące⁷⁰;

b) czytanie w umysłach innych⁷¹;

c) zarówno Jezus⁷² jak i Apolloniusz⁷³ przepowiadali przyszłość;

⁵⁸ Krytykował rządy Nerona (*Vita Apollonii* IV 36, 42), Domicjana (VI 42) i innych tyranów (VII 4).

⁵⁹ Por. *Vita Apollonii* VII 20.

⁶⁰ Por. Mk 14, 53 – 15, 20; *Vita Apollonii* VIII 1-9.

⁶¹ Por. *Vita Apollonii* VIII 5.

⁶² Por. tamże IV 44.

⁶³ Por. Origenes, *Contra Celsum* I 30; Tertullianus, *Apologeticus* 21, 17; 23, 12.

⁶⁴ Por. *Vita Apollonii* IV 18; VII 17, 33-34; VIII 30; Origenes, *Contra Celsum* VI 41.

⁶⁵ Przypisywanie mu związków z z Belzebubem (Mt 9, 34; 12, 24), było równoznaczne z uznaniem go za czarnoksiężnika.

⁶⁶ Oskarżono go o złożenie ofiary z chłopca (*Vita Apollonii* VII 20). Kapłan ateński nie dopuścił go do wtajemniczeń podając jako powód to, że praktykuje geocję i zadaje się z demonami (IV 18). Z analogicznych przyczyn kapłani nie wpuścili go do wyroczni Trofoniosa w Lebadei (VIII 19).

⁶⁷ Por. Dz 2, 22.

⁶⁸ Por. *Vita Apollonii* V 12, Conybeare, vol. 1, s. 488.

⁶⁹ Por. Mk 3, 22-27; *Vita Apollonii* IV 19.

⁷⁰ Jezus: Mk 5, 39; 14, 13; Apolloniusz: *Vita Apollonii* V 24.

⁷¹ Jezus: Mk 2, 8; 12, 15; Apolloniusz: *Vita Apollonii* V 24; VI 3.

⁷² Jezus przepowiadał przyszłość swoją (Mk 8, 1), innych ludzi (9, 1), klęski żywiołowe (13, 24-25), katastrofy, jakie spadną na miasta (Łk 10, 13-16; 13, 34-35; 23, 28-30), oraz ogólne nieszcześcia (Mk 5, 39).

- d) zarówno Jezus⁷⁴, jak i Apolloniusz⁷⁵ posiadali zdolności uzdrawiające;
 - e) tak Jezus⁷⁶, jak Apolloniusz⁷⁷ niechętnie leczyli wszystkich;
 - f) obaj uzdrawiali też na odległość⁷⁸;
 - g) zarówno Jezus⁷⁹, jak i Apolloniusz⁸⁰ egzorcyzmowali demony;
 - h) obaj wskrzeszali zmarłych⁸¹;
 - i) obaj uciszali burzę na morzu⁸²;
 - j) obaj uspokajali swoich uczniów, aby nie lękali się wodnego żywiołu⁸³;
 - k) obu nie można było schwytać, kiedy tego nie chcieli⁸⁴;
 - l) obaj stawali się niewidzialni⁸⁵.
- 27) Zarówno Jezus⁸⁶, jak i Apolloniusz⁸⁷ zakończyli życie w sposób niezwykle.
- 28) Groby obu są nieznane⁸⁸.

29) Po śmierci otaczano ich kultem: na bazie kultu Jezusa powstało chrześcijaństwo. Apolloniusza już za życia czczono jak boga⁸⁹. Po jego śmierci cesarz Al ksander Sewer (222-235) oddawał mu cześć na równi z Abrahamem, Orfeuszem i Chrystusem⁹⁰, a cesarz Aurelian (270-275) na życzenie Apolloniusza, który pojawił mu się w wizji na jawie i odwodził go od rzezi niewinnych, „obiecwał mu poświęcić obraz, posągi i świątynię”⁹¹.

⁷³ Apolloniusz przepowiadał przyszłość swoją (*Vita Apollonii* VII 38), innych ludzi (I 12, 22; IV 18, 24; V 13, 24; VI 32), klęski żywiołowe (VII 41; *Epistula* 68), katastrofy, jakie spadną na miasta (*Vita Apollonii* IV 4), oraz ogólne nieszczęścia (VII 20).

⁷⁴ Jezus leczył z ośmiu wymienionych z nazw chorób: gorączki (Mk 1, 30-31), trądu (1, 40-45), paraliżu (2, 3-12), krwotoku (5, 25-29), głuchoty (7, 31-35), ślepoty (8, 22-25; 10, 46-52), kalectwa (Łk 13, 10-17) i puchliny (14, 2-4). Miał też przywrócić do dawnego stanu uschlą rękę (Mk 3, 1-5); ponadto leczył z niewymienionych z nazw chorób (1, 32-34; 3, 10; 6, 56).

⁷⁵ Apolloniusz leczył z trzech wymienionych z nazwy rodzajów chorób: puchliny wodnej (*Vita Apollonii* I 9), okulawień (III 39), wścieklizny (VI 43), oraz bliżej nieokreślonych chorób (IV 11); powstrzymywał też epidemie (§ 10).

⁷⁶ Nie chciał uzdrowić dziewczynki kananejskiej (Mk 7, 26-27).

⁷⁷ Za namową Asklepiosa odmówił pośredniczenia w wyleczeniu człowieka bogatego, lecz niczeknego (*Vita Apollonii* I 10).

⁷⁸ Jezus: Mk 7, 25-30; Apolloniusz: *Vita Apollonii* III 38.

⁷⁹ Mk 1, 25-26; 3, 11. 22; demony wprowadził w stado świń (5, 13).

⁸⁰ *Vita Apollonii* IV 20, 25; demona wprowadził w posąg (§ 20).

⁸¹ Jezus: Mk 5, 39-42; Apolloniusz: *Vita Apollonii* IV 45.

⁸² Jezus: Mk 4, 37-39; Apolloniusz: *Vita Apollonii* IV 13.

⁸³ Jezus: Mk 6, 50; Apolloniusz: *Vita Apollonii* IV 34.

⁸⁴ Jezus: Łk 4, 29-30; Apolloniusz: *Vita Apollonii* VIII 30.

⁸⁵ Jezus: Łk 24, 31; Apolloniusz: *Vita Apollonii* VIII 30.

⁸⁶ Jezus wstąpił do nieba (Mk 15, 19; Łk 24, 51).

⁸⁷ Zniknął w świątyni Ateny w Lindos lub w świątyni Artemidy Diktyнна na Krecie (*Vita Apollonii* VIII 30).

⁸⁸ Por. *Vita Apollonii* VIII 30.

⁸⁹ Por. tamże VII 21; VIII 5.

⁹⁰ Por. Aelius Lampridius, *Alexander Severus* 29, tłum. H. Szelest: *Historycy Cesarstwa Rzymskiego: Żywoty cesarzy od Hadriana do Numeriana*, Warszawa 1966, 234.

⁹¹ Flavius Vopiscus, *Divus Aurelianus* 24, tamże, s. 383.

Na podstawie powyższych uwag można powiedzieć, że Apolloniusz pod żadnym względem nie był gorszy od Jezusa (poza tym, że Jezus leczył z ośmiu różnych rodzajów chorób, a Apolloniusz tylko z trzech), co więcej posiadał 10 innych umiejętności, których nie opanował Jezus.

JESUS CHRIST AS THE MODEL FOR APOLLONIOS OF TYANA'S BIOGRAPHY

(Summary)

In this short article the author present Jesus Christ of the Gospel as the model for the life of Apollonios of Tyana's biography of Flavius Filostratos. Author found out 28 analogies in hagiographies of both, and in addition 12 analogies in miracles activity.